

נחום אויסלענדער און אורי פינקל

גאלדפאדן אין פעטערבורג

קאפיטל 9

אין אפריל 1881 האט זיך אויפגעהויבן אין דרום-רוסלאנד די פאגראם-כוואליע, פון וועלכער עס האבן געליטן דערהויפט די ארעמסטע שיכטן פון דער יידישער באפעלקערונג. דאס האט געמוזט שטעלן אונטער א געפאר די עקזיסטענץ פון גאלדפאדנס טעאטער. גאלדפאדנס טעאטער, וואס האט אלע מאל געהאט די לעבעדיקסטע באהעפטונג מיט די ארעמסטע שיכטן, האט גלייך געמוזט דערפילן די אנגעקומענע פארארעמונג און רוינירונג פון די יידישע מאסן.

אופן דרום איז ניט געבליבן קיין ארט פארן יידישן טעאטער. גאלדפאדנס טרופע ציט זיך איבער אין יענע געגנטן, וועלכע זיינען געווען מער געזיכערט פון דער פאגראם-כוואליע, און אין יולי 1881 זעען מיר שוין גאלדפאדנס טרופע אין פעטערבורג. מיר ווייסן שוין, אז פעטערבורג האט פון לאנג אן געהאט א באזונדער צוציונג-קראפט פאר גאלדפאדענען. גאלדפאדן האט ניט אומזיסט אזוי געגרייט זיך צו זיינע גאסטראלן אין פעטערבורג. פון דאנען, פון פעטערבורג, איז אין יענער צייט געגאנגען דורך דער רוסיש-יידישער פרעסע יענער יידישער-אריסטאקראטישער "באן-טאן", פאר וועלכן עס האבן אזוי אפט געמוזט יוצא זיין ניט נאר דער יידישער טעאטער, נאר אויך די יידישע ליטעראטור.

מ. ספעקטאר דערציילט אין זיינע זכרונות וועגן שלום-עליכמען, ווי שווער עס איז זיי ביידן -- ספעקטארן און שלום-עליכמען -- געווען אין יענער צייט לערך צו דערשלאגן זיך, אז אויף די שפאלטן פון דער פעטערבורגער רוסיש-יידישער

פרעסע זאל אנערקענט ווערן די עקזיסטענץ פֿון דער ייִדישער
ליטעראַטור(86).

דאָס מאָל האָט זיך גאַלדפֿאַדענען געדאַכט, אַז עס גייט
אין דער עקזיסטענץ פֿון דעם ייִדישן טעאַטער, וואָרום
פֿאַרבלייבן מיט דער אנערקענונג פֿון דער פּראָווינץ, בעת ים
האָט פֿאַרפֿאַלגט די איראַנישע און נעגאַטיווע באַציונג מצד
דער טאַנגעבנדיקער פעטערבורגער פרעסע, האָט שוין
ווייטער גאַלדפֿאַדנס טעאַטער ניט געקאָנט.

דערפֿאַר האָט גאַלדפֿאַדענען, גלייך נאָכן אַרויספֿאַר פֿון
אַדעס, אין יאָר 1880, אַנגעהויבן צײַען קיין פעטערבורג. איצט,
שוין צום סוף פֿון 1881 יאָר, איז זײַן ווונטש פֿאַרווירקלעכט
געוואָרן. אָבער ווען גאַלדפֿאַדן איז געפֿאַרן קיין פעטערבורג,
איז ער אליין שוין ניט געווען ענלעך צו דעם גאַלדפֿאַדן, וואָס
איז מיט אַ יאָר צוריק אַרויסגעפֿאַרן פֿון אַדעס. ווי מיר ווייסן,
האָט די פּאָגראַם-צײַט דורכגעפֿירט אַ געוויסן גרענעץ אין
גאַלדפֿאַדנס ליטעראַרישער טעטיקייט. פֿון די לידער און
פיעסן זײַנע, וואָס האָבן דירעקט באַהאַנדלט דעם פּאָגראַם-
סיזשעט, זעט מען, ווי די פּאָגראַם-צײַט האָט אומגעביטן
גאַלדפֿאַדנס געדאַנק און געשטויסן אים צו גיין אופֿן וועג פֿון
חיבת-ציון. מת, אין די ערשטע חדשים נאָך די פּאָגראַמען איז
נאָך גאַלדפֿאַדן אַזוי ווייט ניט געגאַנגען, אָבער אַ געוויסע
ענדערונג אין זײַנע שטימונגען האָט זיך דאָך געלאָזט וויסן שוין
דאָן, ווען ער איז געקומען קיין פעטערבורג. אין אַן אינטערוויו,
וואָס ער האָט דעמאָלט געגעבן אַ פֿאַרשטייער פֿון
"ראַסוועט," האָט ער שוין גענומען ריידן מיט אַ באַזונדערער
גרינגשעצונג וועגן זײַנע פֿריאיקע ווערק. דער
פֿאַלקסטימלעכער קאַמיזם פֿון זײַנע פֿריאיקע פיעסן, וואָס
גייען אַזוי גרינג איבער פֿון סאַציאַלער סאַטירע צום וואַדעוויל
און פֿאַרס, די אויסלאַכונג פֿון די נעגאַטיווע געשטאַלטן פֿון
ייִדישן לעבנשטייגער, וואָס איז ביז אַהער געווען דער
לעבעדיקער נערו פֿון גאַלדפֿאַדנס טעאַטער-שפּיל -- דאָס
אַלץ האָט איצט גלייך ווי אַנגעוואָרן אין גאַלדפֿאַדנס אויגן די

בארעכטיקונג. יעדנפאלס אזוי האט ער געוואלט דאס אויסמאלן אין זיין אינטערוויו (87).

עס פארשטייט זיך, אז עס וואלט זיין ניט ריכטיק אנצונעמען, אז די מיינונגען, וואס גאלדפאדן האט אין דעם אינטערוויו ארויסגעזאגט, זיינען געווען פריי פון דער ווירקונג, וואס אויף ים האט געהאט די פעטערבורגער "אויפגעקלערטע" סביבה. אבער חוץ דעם איז אין דעם אינטערוויו געווען א סימפטאם פון דער ענדערונג, וואס האט זיך צו דער צייט אנגעהויבן אין גאלדפאדנס שאפן. אין גאלדפאדנס טעאטער האט זיך עס לכתחילה ניט געלאזט מערקן מיט גארנישט.

די פעטערבורגער רוסישע פרעסע גיט די מעגלעכקייט אויפצושטעלן דאס גאנצע בילד פון גאלדפאדנס גאסטראלן אין פעטערבורג און אויף אייניקע עפיזאדן פון דער צייט וועלן מיר זיך אפשטעלן גענויער.

די ערשטע ידיעות וועגן גאלדפאדנס אנקום קיין פעטערבורג באקומען מיר נאך מיט אייניקע וואכן פריער פאר דעם אנהייב פון זיינע טעאטער-פארשטעלונגען. אזוי טרעפן מיר שוין אין אייניקע פעטערבורגער צייטונגען פון 10-טן און 11-טן יולי 1881 א קורצע נאטיץ וועגן דעם, אז אין פעטערבורג איז דעם 9-טן יולי אנגעקומען "די יידישע וואנדערנדיקע אפערעטישע טרופע פון ה. גאלדפאדן [פעטערבורגסקייא גאזעטא_ נא. 1881, 160. פאריאדאק_ נא. 1881, 188]. שפעטער מיט א וואך, דעם 18-טן יולי, ווערט שוין אין די צייטונגען געמאלדן, אז די פארשטעלונגען פון דער יידישער אפערעטע אונטער דער אנפירונג פון גאלדפאדן וועלן זיך אנהויבן אינגיכן אין קרעסטאוקטער גארטן [פעטערבורגסקייא גאזעטא_ נא. 1881, 167. פעטערבורגסקייא ליסטאק_ נא. 1881, 18-גא יוליא]. ווי עס זעט זיך, האבן די הכנהס געדויערט ביי א פאר וואכן און די ערשטע פארשטעלונג איז פארגעקומען דעם 23-טן יולי פון

1881 יאר. דער רושם פֿון די ערשטע פֿארשטעלונגען פֿון גאלדפֿאָדנס טרופֿע איז געווען אַזאַ, אַז סײַ די גרעסטע דעמאָלטיקע צײַטונגען ווי "נאָווייַע וורעמײַא" און "נאָוואַסטי" סײַ די קלענערע צײַטונגען, ווי "פעטערבורגסקײַא גאָזעטא" האָבן גלייך אויף מאָרגן אָפּגעדרוקט ברייטערע רעצענזיעס.

די צײַטונג "פעטערבורגסקײַא גאָזעטא" * -- אַ טיפישער בלאַט פֿון דער "קליינער פרעסע" -- הויבט אָן די רעצענזיע מיט דער סענסאַציאָנעלער ידיעה, אַז "אין דער פעטערבורגער טעאַטער-וועלט האָט זיך באַוויזן אַ ניס -- די ייִדישע טרופֿע. נאָך אַ לאַנגן אַרײַנפֿיר וועגן דעם, צי מעג גאלדפֿאָדנס טרופֿע הײַסן אָן אָפּערעטן-טרופֿע, ווי זי גיט זיך אָן, אָדער ניט (דער רעצענזענט מײַנט, אַז ניין) גייט ער איבער צו דער פֿאַרשטעלונג פֿון "שמענדריק", גיט איבער דעם סיוזשעט פֿון דער פיעסע און פֿאַרענדיקט:

"... דיִדאַזיקע גאַנצע אינהאַלטלאַזיקייט איז צוגעפּראָוועט מיט קאַמישע סיטואַציעס פֿון דרײַ פּערזאָן: אָן אַרענדאַרקע וועמעס ראָליע עס האָט גאַנץ ניט שלעכט אויסגעפֿילט דער מאַנספּערזאָן ה. פֿישקינד, איר זון שמענדריק גאַנץ טיפיש אויסגעפֿילט פֿון צוקערמאַנען און שהימען, שמענדריקס פֿעטער, ה. שראַגאַ. מער פֿון אַלץ איז דעם פּובליקום געפֿעלן געוואָרן אַ ייִדישער טאַנץ און אַ דועט, אַ גאַנץ אַריגינעלער און מעלאָדישער. ניט געקוקט אופֿן שלעכטען וועטער האָט זיך צונויפֿגעקליבן אַ גרויסער עולם." **

אין זעלביקן טאָן נאָך מיט עטוואָס מער שאַרפֿקייט האָט געשריבן דער רעצענזענט פֿון "נאָווייַע וורעמײַא" וועגן דעם צווייטן דעביוט פֿון גאלדפֿאָדנס טרופֿע אין פעטערבורג.

"שבת דעם 25-טן יולי -- דערציילט דיִדאַזיקע צײַטונג -- האָט זיך אין קרעסטאָוסקער פאַרק אויפֿגעקליבן אַ גרויסער עולם הויפטזעכלעך פֿון ייִדן. עס איז פֿאַרגעשטעלט געוואָרן "דער פֿאַנאַטיק."

(*) "פעטערבורגסקייא גאזעטא" נא. 173, 1881.

(**) וועגן ערשטן דעבייט פֿון גאלדפֿאדנס טרופע ווערט דערציילט אויך אין דער צייטונג "ס. פעטערבורגסקייע וועדאמאסטי" נא. 172 אַנווייזנדיק ווי אויך דער ערשט-דערמאנטער רעצענזענט אויף דעם שלעכטן ווערטער פֿון דעם טאָג, באַמערקט די צייטונג, אַז עס האָט זיך דעם אַוונט אויפֿגעזאַמעלט אַזאַ גרויסער עולם, וועלכן מע האָט ניט געזען אין קרעסטאָוסקער גאָרטן פֿון זינט ער איז געעפֿנט געוואָרן. די צייטונג גיט אַ גינסטיקע אַפּשאַצונג פֿון דער אַקטיאַרישער שפּיל אין "שמענדריק" צוגעבנדיק דערביי, אַז די אַפּלאַדיסמענטן זיינען טיילווייז געווען באַשטימט פֿאַרן אַוונטאָר. אַזאַ אַפּשאַצונג וואָלט פֿשר געהאַט פֿאַר אונדז אַ געוויסן ווערט, ווען ניט דער פֿאַקט, אַז די אַנגערופֿענע צייטונג -- אַמאָל אַ גאַנץ ערנסטע צייטונג -- איז גראַדע אין דער צייט אַריינגעפֿאַלן אין פֿאַרדאַרבענע הענט. גבֿ ווערט אין דער זעלבער צייטונג (נא. 170) געמאָלדן, אַז גאלדפֿאדנס טרופע איז געקומען קיין פעטערבורג אין באַשטאַנד פֿון "העכער דרייסיק מאָן," וואָס האָט דעמאָלט פֿילו פֿאַר פעטערבורג, ווי עס ווערט דערביי אַנגעוויזן, געהייסן אַ גאַנץ גרויסע טרופע.

דער רעצענזענט ווייזט אָן, אַז די אַפּערעטע פֿאַרמאָגט ניט קיין קאַמישן עלעמענט, די טרופע איז צו קליין, דער אַרקעסטער - אַ קלאַגעדיקער, די קאַסטיומען און דער גרים אויך שלעכט און ער קומט צו אויספֿיר אַז ביי אַזאַ שלעכטן באַשטאַנד, און ביי דער קלאַגעדיק-אַרעמער אויסשטאַטונג וועט די טרופע ניט האָבן קיין דערפֿאַלג.

ווי אַ באַווייז ברענגט דער רעצענזענט דעם פֿאַקט, אַז שוין נאָך דעם ערשטן אַקט פֿון דער פֿאַרשטעלונג האָט "אַ העלפֿט ייִדן פֿאַרלאָזט דעם גאָרטן."*

אַנטקעגן די צוויי געבראַכטע רעצענזיעס קלינגט ווי אַ דיסאַנאַנס די דריטע גרעסערע רעצענזיע, וואָס איז געווען

אָפּגעדרוקט אין דעמסעלבן טאָג אין דער צייטונג "נאַוואַסט".
נײַ איז אין דערדאָזיקער רעצענזיע ניט די אָפּשאַצונג פֿון דער
קינסטלערישער זייט פֿון גאַלדפֿאַדנס פֿאַרשטעלונגען, נאָר
דער צוגאַנג צום ייִדישן טעאַטער, ווי צו אַ באַדייטנדיקן
קולטורעל-געזעלשאַפֿטלעכן פֿאַקטאָר.

"שטרענג גערעט -- שרייבט דער רעצענזענט -- קענען
מיר ניט ניט באַגריסן דעם פֿאַקט פֿון אַזוינע פֿאַרשטעלונגען.
פֿון שטאַנדפּונקט פֿון קונסט האַבן די פֿאַרשטעלונגען קיין
באַדייטונג ניט. מיר האַבן געזען באַרימטע אַרטיסטן; וואָס
זשע קאָן געבן אַ וואַנדערנדיקע אַרעמע טרופּע? אָבער
דערדאָזיקער קריטערי איז ניט אינגאַנצן פינקטלעך. די ייִדן
קאַנען ניט געבן קיין גוטן טעאַטער מיט איין מאָל. די זאך פֿון
טעאַטער איז אַ נײַע זאך פֿאַר זיי און באַשאַפֿנדיק דעם
טעאַטער, האָט גאַלדפֿאַדן געדאַרפֿט אָנהויבן אַב אַוואָ. עס
האָט געדאַרפֿט פֿטרן ניט ווייניק מי און ענערגיע כדי צו
געפֿינען דרייסטע און אַנטשיידענע מענטשן, וואָס האַבן קיין
מורא ניט, אַז פֿאַר זייער טעטיקייט וועט מען זיי אַרייַנלייגן אין
חרם. נאָכדעם האָט מען דידאָזיקע מענטשן געדאַרפֿט
לערנען, מע האָט געדאַרפֿט אַליין שרייבן פיעסן, צוקלייבן
מוזיק און ווייטער. דאָס אַלץ, פֿאַרשטייט זיך, איז שווער געווען
און מיט איין מאָל האָט עס זיך מיט אַ דערפֿאַלג ניט געקענט
באַקרוינען. אָבער דאָס איבעריקע וועט שוין דערטאָן די צייט
און די אַרבעט; דערווייל איז אָבער וויכטיק די אידיע. די אידיע
פֿון ה. גאַלדפֿאַדן איז דער קאַמף מיטן פֿאַנאַטיזם דורכן
טעאַטער. ער פֿירט דעמדאָזיקן קאַמף ענערגיש און שפּילט
דעריבער זשאַרגאָן, כדי צו זיין צוטריטלעך דער מאַסע פֿון
פּעבל (מאַסע טשאַרני).

אָפּשטעלנדיק זיך נאָך גענויער אויף די אויפֿקלער-
טענדענצן פֿון גאַלדפֿאַדנס טרופּע, קומט דער רעצענזענט
צום באַשלוס, אַז "אין די ערטער, וווּ דער קאַנטינגענט פֿון
ייִדנטום איז גרויס, קאָן אַזאַ טרופּע האַבן אַ נוצלעכע און

לעבעדיקע באדייטונג. פֿון דעם שטאַנדפונקט קענען מיר ניט
ניט באַגריסן אַזעלכע שוישפילן. (**)

(*) "נאַווייע וורעמיאַ" נאַ. 1881, 1943. (** "נאַוואַסטי אי
בירזשעוויאַ גאַזעטאַ" נאַ. 1881, 196.

הערות

[נחום] אויסלענדער און [ר׳] פֿינקעל [פֿינקל]. _[בֿרם]
גאַלדפֿאַדן; מאַטעריאַלן פֿאַר אַ ביאָגראַפֿיע. מינסק:
אינסטיטוט פֿאַר וויסרוסלענדישער קולטור, 1926, ז׳ 63-73.

86. מ. ספּעקטאַר -- אַ קאַפיטל זכרונות. צום אַנדענק פֿון
שלום-עליכם (זאַמעל-בוך), _ , פעטערבורג, 1918.

87. ראַסווייעט _ 32 1881.

אַזאַ אַנערקענונג פֿון דער קולטורעל-געזעלשאַפֿטלעכער
באדייטונג, וואָס עס האָט געהאַט גאַלדפֿאַדנס טעאַטער,
האַט אין אַ דעמאָלטיקער פעטערבורגער צייטונג געמוזט
קלינגען גענוג איבערצייגנדיק און דער אַביעקטיווער טאָן פֿון
דער רעצענזיע האָט געמוזט אַפּשוואַכן די פֿאַרניכטנדיקע
אַפּשאַצונגען פֿון די פֿריער-ציטירטע פעטערבורגער
צייטונגען. קאַנטיק, אַז כּדי נאָך מער צו פֿאַרשטאַרקן זיין
פּאַזיטיווע אַפּשאַצונג פֿון גאַלדפֿאַדנס טרופּע, שרייבט דער
רעצענזענט פֿון "נאַוואַסטי": "אין טעאַטער זיינען געווען אַ סך
יידן, וואָס האָבן געהערט צום אינטעליגענטן קלאַס. אַלע
האַבן געלאַכט פֿון פֿולן האַרצן. דער ספּעקטאַקל איז אפנים
געפֿעלן געוואָרן."

עס פֿאַרשטייט זיך, אַז די דריי רעצענזיעס, וואָס מיר
האַבן געבראַכט, האָבן אַפּגעשפּיגלט די אַלגעמיינע
געזעלשאַפֿטלעך-פּאָליטישע טענדענצן פֿון דער אַדער יענער
צייטונג. פֿאַר דער צייטונג "נאַוואַסטי", וואָס האָט געהאַט אַ
געוויסע ליבעראַלע שטעלונג אין דער נאַציאָנאַלע פֿראַגע, איז

דער אביעקטיווער טאָן פֿון דער רעצענזיע געווען מער
נאַטירלעך, איידער פֿאַר דער צײַטונג "נאַוויע וורעמאַ", וואָס
האַט שוין צו יענער צײַט גענומען אַראָפּוואַרפֿן פֿון זיך דעם
אויסערלעכן לבוש פֿון פראַגרעסיווע אַנשויונגען. עס איז
אַבער כּדאי צו באַמערקן, אַז אויך די צײַטונג "נאַוויע וורעמאַ"
האַט שפּעטער גענומען אַן אַנדער שטעלונג צו גאַלדפֿאַדנס
טעאַטער. נאָך דאָס איז געקומען מיט עטלעכע חדשים
שפּעטער נאָכדעם, ווי גאַלדפֿאַדנס טרופּע האָט דורכגעמאַכט
שוין אַ געוויסן עטאַפּ אין פעטערבורג.

ווי עס איז שוין געזאָגט געוואָרן, זײַנען די ערשטע
פֿאַרשטעלונגען פֿאַרגעקומען אין קרעסטאָוסקן גאָרטן.
פנים, אַז אין דער צײַט האָט גאַלדפֿאַדנס טרופּע, ניט וויסנדיק
נאָך, ווי לאַנג זי וועט פֿאַרבלײַבן אין פעטערבורג, דורכגעפֿירט
די פֿאַרשטעלונגען מיט אַ קנאַפּער אַנשטרענגונג. חוץ דעם
מאַנגל אין אויסשטאַטונג און קאָסטיומען האָט אויך געפֿעלט
אַן אַנשטענדיקער אַרקעסטער, וואָס רופֿט אַרויס
איינשטימיקע פֿאַרווורפֿן מצד אַלע פעטערבורגער
רעצענזענטן. "די דעביוטן פֿון דער ייִדישער טרופּע -- שרײַבט
דער רעצענזענט פֿון יענער צײַט -- ווערן פֿאַרגעזעטסט אין
טעאַטער פֿון קרעסטאָוסקן גאָרטן בײַ אַרעמע דעקאָראַציעס,
בײַ אַ שלעכטער אויסשטאַטונג און אַן אומענלעכן
אַרקעסטער, אין וועלכן די אַרעמקײט פֿון די סטרונען-
אינסטרומענטן, די העפֿקערדיקע טרומײַטערייַ פֿון די טרובעס
און דאָס דונערען פֿון דעם מאָנומענטאַלן טערקישן פּויק (נאָך
מיט מאַצן דערצו!) דערמאָנען אין די סימפֿאָנישע איבונגען פֿון
די ברודער זעמעל און די קלאָונעס אַזאַרני." *

פּונקט אַזוי ווערט אויך בײַ אַלע רעצענזענטן אַנגעוויזן
אויף דער שוואַכקײט פֿון פֿרויען-פּערסאָנאַל אין גאַלדפֿאַדנס
טרופּע.

ווי עס זעט זיך, האָט גאָלדפֿאָדן דאָס אַלעס געמוזט
נעמען אין אַכט און ווי נאָר עס איז קלאָר געוואָרן, אַז ער
פֿאַרבלייבט אין פֿעטערבורג אויף אַ לענגערע צײַט,

*פֿעטערבורגסקײַ ליסטאָק, נ. 146, 1881

האָט ער גלייך גענומען זאָרגן וועגן פֿאַרבעסערן דעם
באַשטאַנד פֿון דער טרופּע. אָנהייב אַקטיאָר פֿון יאָר 1881
לייענען מיר שוין אין דער צײַטונג "נאָוואַסט" פֿאַלגנדיקע
נאָטיץ: "אונדז ווערט געמעלדעט, אַז די ייִדישע אָפּערעטן-
טרופּע פֿון די ה. ה. גאָלדפֿאָדן און צוקערמאַן בלייבט אין
אונדזער הויפּט-שטאָט אויף אַ גאַנצן ווינטער, דערויף האָט זי
שוין באַקומען אַ דערלויבעניש פֿון פֿעטערבורגער אָבער-
פֿאַליצמייסטער גענעראַל-מייאָר קאַזלאָוו. די פֿאַרשטעלונגען
וועלן געגעבן ווערן אין זאָל פֿון ביליקע דירות, אין איזמילאָוו-
פֿאַלק. בײַ היינטיקן טאָג איז מען שוין צוגעטראָטן צו דער
נויטיקער רעמאָנטירונג פֿון דער סצענע און עס זײַנען שוין
באַשטעלט געוואָרן נײַע דעקאָראַציעס. דער ה. צוקערמאַן איז
אָפּגעפֿאַרן קיין אָדעס, כדי צו אַנגאַזשירן אייניקע
פֿרימאַדאַנעס."* דער איבערגאַנג אין זאָל פֿאַר ביליקע דירות,
וואָס איז פֿאַרגעקומען אין אַקטיאָר פֿון 1881 האָט קאָנטיק
געבראַכט אַ געוויסע פֿאַרבעסערונג אין די פֿאַרשטעלונגען
פֿון גאָלדפֿאָדנס טרופּע און עס איז כאַראַקטעריסטיש, וואָס
גלייך נאָכדעם טרעפֿן מיר אין "נאָווייע ווערעמאַ" שוין אַ
גינסטיקע רעצענזיע וועגן גאָלדפֿאָדנס טעאַטער.

"די ייִדישע טרופּע פֿון ה. גאָלדפֿאָדן -- שרייבט דער
רעצענזענט -- האָט געפֿונען אַ מקום מנוחה אין דעם ניט
גרויסן און ווייטן פֿון צענטער זאָל פֿון דער געזעלשאַפֿט פֿאַר
ביליקע דירות. דידאַזיקע טרופּע גיט אירע פֿאַרשטעלונגען
יעדער טאָג און ציט צו אַ גאַנץ פֿיל-צאָליקן און דורכויס
אייגנאַרטיקן עולם. צוויי מאָל האָט זיך מיר איינגעגעבן צו זײַן
אויף דידאַזיקע ספּעקטאַקלען. ביידע מאָל האָב איך געטראָפֿן

אָפּערעטן-פֿאַרשטעלונגען און ביידע מאל איז דער זאל געווען געפֿאָקט.

די קליינע סצענע, דער אומבאָקאַנטער זשאַרגאָן, דער שוואַכער אַרקעסטער -- דאָס אַלץ מאַכט לכתחילה אַ ניט-אַנגענעמען איינדרוק, אָבער נאָכדעם געוויינט איר זיך ביסלעכווייז צו צו דערדאָזיקער סביבה און סוף-כל-סוף קומט איר צו דער איבערצייגונג, אַז די פֿאַרשטעלונגען פֿון דער ייִדישער טרופּע זיינען גאַנץ אַריגינעל, אַז אין דער צאל פֿון די אַקטיאָרן זיינען פֿאַראַן גאַנץ טאַלאַנטפֿולע פּערזאָנען און אַז אין אַלגעמיין האָבן די ספּעקטאַקלען אַ סך געמיינזאַמעס מיט די דייטשישע פֿאַרשטעלונגען, דיזעלביקע אַפּטמאַל אומנאַטירלעכע דעקלאַמאַציע און דערזעלביקער שטיק ביים אויספֿילן די קופּלעטן.

ווייטער שטעלט ער זיך אָפּ אויף דעם אַקטיאָרן-באַשטאַנד, טיילט אויס אייניקע פֿון זיי (פֿישקינד און צוקערמאַן) און באַמערקט דערביי: "די אויסשטאַטונג איז אַ גאַנץ אַנשטענדיקע."**

דאָס איז שוין געווען אין יאָנואַר פֿון 1882 אַ קורצע צייט פֿאַר דעם ווי גאַלדפֿאָדן האָט פֿאַרלאָזן פעטערבורג.

ווי זשע איז געווען די באַציונג צו גאַלדפֿאָדן מצד די טאָן-געבער פֿון דער פעטערבורגער ייִדישער געזעלשאַפֿט אין משך פֿון דער צייט, ווען גאַלדפֿאָדן האָט

* "נאָוואַסטי אי בירזשעוויאַ גאַזעטי" 263, 1881. ** "נאָוויע וורעמיאַ" נאָ. 2111, 1882

גאַסטראָלירט אין פעטערבורג? די רוסיש-ייִדישע פרעסע האָט גאַנץ אויפֿמערקזאַם נאָכגעשפּירט נאָך גאַלדפֿאָדנס גאַסטראָלן אין פעטערבורג. מיר האָבן אין "רוסקי יעוורי" אַ גענויעם אַרטיקל-באַריכט וועגן גאַלדפֿאָדנס ערשטער פֿאַרשטעלונג אין פעטערבורג.

אין דעם ארטיקל איז פֿרײַער פֿאַר אַלץ אינטערעסאַנט
פֿאַר אונדז דאָס, וואָס ניט געקוקט אויף דער אַלגעמיינער
נעגאַטיווער באַציונג צו גאַלדפֿאַדנס טעאַטער, ווערט דאָך
אַנערקענט, אַז די אַקטיאָרישע שפּיל איז געווען אויף אַ
געוויסער הויך. די אַקטיאָרן ווערן געלויבט דערפֿאַר אָבער
ווערט שוין גאַר ניט געלויבט אַ. גאַלדפֿאַדן, דער פֿאַרפֿאַסער
פֿון "שמענדריק", וואָס איז דאָ אויפֿגעפֿירט געוואָרן. דער
רעצענזענט זעט אין "שמענדריק" נאָר עפּעס אַ פֿאַנטאַזיע "ניט
פֿון דער וועלט", אַן אַפּקלאַנג פֿון אַ ווייטער פֿאַרגאַנגענהייט.
ער זעט ניט אין דער פּיעסע קיין ענטפֿער אויף קיין איינציקער
צײַט-פֿראַגע. ער וויל אין דער פֿאַרשטעלונג ניט אַנערקענען
קיין לעבנשטייגער. ער וויל ניט אַנעמען די געשטאַלטן פֿאַר
טיפּן פֿון ייִדישן לעבן, אָבער מער פֿאַר אַלץ פֿאַרדריסט ים,
וואָס אין "שמענדריק" איז ניטאָ קיין קולטערעלער טאַקט, קיין
געפֿיל פֿון מאַס, וואָס איז דער שנאה פּאַנאָ פֿון פֿאַעטישן
שאַפֿן (88). אַט אַזוי ווערט אין פעטערבורג באַגעגנט
גאַלדפֿאַדנס טרופּע.

די ערשטע פֿאַרשטעלונג, וווּ גאַלדפֿאַדן האָט באַוויזן זיך
פֿאַר די ייִדישע קריטיקער ניט זײַן געוויינטלעכן רעפּערטואַר,
האָט בײַ דער קריטיק ניט אויסגענומען. אָבער דאָסמאַל האָט
עס גאַלדפֿאַדענען ווייניק וואָס געדאַרפֿט שרעקן, ווייל אַליין
גאַלדפֿאַדן האָט שוין געדאַרפֿט פֿילן, אַז ער איז גרייט צו גיין
אַנטקעגן די פֿאַדערונגען פֿון זײַנע ייִדישע קריטיקער.

ש. אַנסקי וועלכער האָט געוויס באַקומען זײַנע ידיעות פֿון
מענטשען, וואָס זײַנען אין דער צײַט געשטאַנען נאָענט צו
גאַלדפֿאַדענען, דערציילט וועגן גאַלדפֿאַדנס איבערגאַנג צו
זײַנע היסטאָרישע פּיעסן אַזוי:

"דער מער אויפֿגעקלערטער טייל פֿון דער ייִדישער
געזעלשאַפֿט, וואָס איז דערצוויגן געוואָרן אין אַ טיפּער אַכטונג
צום געדרוקטן וואָרט, איז געווען שאַקירט פֿון דעם לײַכטזיניקן
כאַראַקטער פֿון רעפּערטואַר פֿונם ייִדישן טעאַטער, און

גאלדפאדן, וועלכער האט זיך צוגעהערט צו די מיינונגען פון
דער אינטעליגענץ, האט גענומען שרייבן נאציאנאלע דראמען
אויף היסטארישע טעמען. " (89)

דאסזעלבע ווערט דערציילט אויך אין ארטיקל "וועגן
יידישן טעאטער" אין _יוד_. "כאראקטעריסטיש איז -- שרייבט
אין _יוד_ אי. גרינבוים -- אז די לעבנסבילדער האט מען אין
פיל ערטער געפונען פאר באליידיקנדיקע פאר דאס גאנצע
יידישקייט, פאר אנטיסעמיטישע. דאס האט געצוונגען
גאלדפאדענען צו פארפאסן זיינע פאפולערסטע שטיק: "בר-
קוכבה, "שולמית, "דר. אלמאסאדא." (90)

גאר אינגיכן, נאך גאלדפאדנס קומען אין פעטערבורג,
באווייזן זיך מעלדונגען וועגן גאלדפאדנס היסטארישע פיעסן
און דער טאן פון דער פרעסע ענדערט זיך.

פונקט אויף אזוי פיל, אויף וויפל גאלדפאדן ענדערט אין
זיינע היסטארישע פיעסן דעם אינהאלט פון זיין שאפן.

אזוי לייענען מיר אין "רוסקי יעווריי" וועגן דער ערשטער
פארשטעלונג פון דער היסטארישער אפערעטע "דאקטאר
אלמאדאסא: *

"די אויפפירונג פון דער נייער פיעסע באגריסן מיר אלס
א שריט פארויס און לכל-הפחות אלס א פריידיקע דערשיינונג
אין דער געשיכטע פון יונגן יידישן טעאטער. דער יידישער
טעאטער, וואס עקזיסטירט אזא קורצע צייט, האט שוין
געמוזט אוישערן אזוי פיל פארווורפן, אז עס האט זיך שוין
געשאפן וועג דעם א גאנצע ליטעראטור. דער יידישער
טעאטער פארדארבט דעם געשמאק, ער פארשפרייט
לייכטזיניקייט - זאגן איינע, פון דער צווייטער זייט האט מען
געהערט קלאגן זיך אויף דעם פובליקום, אז עס האט חשק
נאר צו קאמישע סיוזשעטן. קאן זיין, אז גערעכט זיינען אי דער
אי יענער צד, אלנפאלס, האט א. גאלדפאדן מיט דער

אויפֿפֿירונג פֿון דער נייער פיעסע . . . געטאָן זייער גוט, ווייל
 ער האָט זיך גענומען עקספּלאַטירן די ייִדישע געשיכטע.
 אויב פֿון דער אויספֿירונג האָט מען געקאָנט פֿאַרלאַנגען
 עפּעס בעסערס, האָט אָבער די פיעסע אליין געמאַכט אופֿן
 פּובליקום אַ גוטן איינדרוק. עס איז לאַנג שוין צייט
 אוועקצוואַרפֿן די פֿריילעכע סיוזשעטלעך, אָט די אַלע
 "שמענדריקעס", דאָס אויסלאַכן און שטראָפֿן אויף אַ
 פֿאַרשפּעטיקטן אופֿן די ניט-עקזיסטירנדיקע געשפּענסטער." (91)

נאָך אַזאַ רעצענזיע האָט אַ. גאַלדפֿאַדן געקאָנט
 רעכענען, אַז דער ציל פֿון זיין רייזע קיין פעטערבורג איז
 דערגרייכט, אָבער ווי געזאָגט זיינען די היסטאָרישע פיעסן
 געשריבן געוואָרן ניט נאָר כּדי צו געפֿעלן די ייִדישע
 קריטיקער, הגם אויך דאָס איז געשטאַנען ניט אופֿן לעצטן
 אָרט ביי גאַלדפֿאַדענען. די היסטאָרישע פיעסן הויבן אָן איצט
 אַנמערקן אַ נייעם עטאַפּ אין גאַלדפֿאַדנס דראַמאַטישן שאַפֿן.
 ** דאָס כאַראַקטעריסטישע פֿאַר גאַלדפֿאַדענען אין
 דעמדאָזיקן עטאַפּ איז דאָס, וואָס ער שטרעבט אין זיינע
 פיעסן אַרייַנצוטראָגן אַן עלעמענט פֿון אידעאָליזאַציע

* וועגן דעם דערפֿאַלג פֿון דר. "אַלמאַסאַדאַ" אין פעטערבורג
 הערן מיר פֿון גאַלדפֿאַדן אליין צו דערציילן אין זיין לידער-
 זאַמלונג: "ייִסטראָליק", וווּ עס ווערט צו איינעם "פֿון די לידער
 געגעבן אַזאַ בעמערקונג: "דאָס באַליבטע ליד האָב איך
 פֿאַרפֿאַסט צו מיין פיעסע "אַלמאַסאַדאַ", וואָס איז צום
 ערשטען מאל אויפֿגעפֿירט געוואָרן אויף פעטערבורגער בינע
 דעם 12 יאָנואַר 1888 יאָר און גרויס פֿוראַר געמאַכט."

** וועגן גאַלדפֿאַדנס היסטאָרישע פיעסן איז ביז אַהער נאָך
 זייער ווייניק געשריבן געוואָרן. ביי אַ גענויער באַהאַנדלונג
 האָט מען געקאָנט פֿעסטשטעלן, ווי אַזוי גאַלדפֿאַדן האָט
 אַהער, אין דעם נייעם "היסטאָרישן" זשאַנר אַריבערגעטראָגן
 אייניקע עלעמענטן פֿון זיינע פֿריערדיקע שטייגער-קאָמעדיעס

און פֿאַרסן און וואָס עס איז אין דידאָזיקע היסטאָרישע פיעסן געווען ניס פֿאַר גאַלדפֿאַדענען. עס קאָן אָבער קיין צווייפֿל ניט זיין, אַז אין אַלגעמיינע שטריכן האָבן די היסטאָרישע פיעסן אָפּגעשפיגעלט גאַלדפֿאַדנס נייע שטימונגען, וואָס זיינען געקומען נאָך דער פֿאַגראָם-צייט, די שטימונגען פֿון אַ מענטשן, וואָס וויל אין עפעס תשובָה טאָן, וויל פֿאַרבייטן דעם עפֿעקט פֿון זיין פֿרײַערדיקער בייסנדיקער סאַטירע אויף דער אידעאָליזאַציע פֿון טראַדיציאָנעלע ייִדישע פֿיגורן. דידאָזיקע ווענדונג אין גאַלדפֿאַדנס שאַפֿן האָט זיך בולט אַרויסגעוויזן אין פעטערבורג. אויב מיר האָבן נאָך פֿאַר פעטערבורג געהאַט ידיעות וועגן גאַלדפֿאַדנס פֿרוו צושרייבן היסטאָרישע פיעסן, איז עס אָבער דעמאָלט נאָך געווען ניט מער ווי אַן עפיזאָד. אין פעטערבורגער פֿערײַאָד ווערט די באַאַרבעטונג פֿון היסטאָרישע סיוזשעטן פֿאַרוואַנדלט ביי גאַלדפֿאַדענען אין אַ סיסטעם, וואָס אַנטשפּרעכט זיין נייעם געדאַנקן-גאַנג.

פֿון דער פֿאַרגאַנגענהייט. עס ווערן דעמאָלט צום ערשטן מאל אויפֿגעפֿירט "דאָקטער אַלמאַסאַדאַ", "בר-כוכבה" און גאַלדפֿאַדנס פֿאַרלאַנג נאָך היסטאָרישע סיוזשעטן איז אַזוי גרויס, אַז ער גרייט צום ערשטן מאל אַרייַנצונעמען אין זיין רעפֿערטואַר אַ ווערק פֿון אַן אַנדערן מחבר. מיר דערוויסן זיך פֿון "פֿאַלקס-בלאַט", אַז גאַלדפֿאַדן גרייט צו די אויפֿפֿירונג פֿון נוצקאָוס "אוריעל אַקאַסטאַ" - אין זיין אייגענער באַאַרבעטונג (92).

גאַלדפֿאַדן פֿאַרבלייבט אין פעטערבורג העכער אַ האַלב יאָר און פֿאַרלאָזט ים ערשט אין פֿעוואַרל פֿון 1882 יאָר.

צו דער צייט ווען גאַלדפֿאַדן האָט פֿאַרלאָזן פעטערבורג, דאָס הייסט אין אָנהויב פֿון 1882 יאָר, איז דער צושטאַנד פֿון ייִדישן טעאַטער אויף אַזוי פֿיל פֿאַרענדערט געוואָרן, אַז גאַלדפֿאַדן האָט געמוזט זיך שוין רעכענען דערמיט.

גאלדפאדן האָט געמוזט איינזען, אַז ער הערט ביסלעכווייז
אויף צו זיין דער איינציקער הערשער פֿון דער ייִדישער בינע
אין רוסלאַנד. אין 1881 יאָר האָט גאלדפאדן געהאַט
אויסצושטיין אַ קאַנקורענץ בלויז אין אַדעס גופא.
אַרויספֿאַרנדיק פֿון אַדעס האָט ער געקענט פֿריי אויסקלייבן
זיך אַ מאַרשרוט, פֿאַרבלייבן אין יעדער שטאָט וויפֿל ער האָט
געוואָלט, און בכלל פֿילן זיך פֿריי פֿון יעטוידער קאַנקורענץ.
אין 1882 און 1883 יאָרן איז די לאַגע געוואָרן אַנדערש.
גאלדפאדנס קאַנקורענטן (די טרופּעס פֿון לערנער,
מאַגולעסקאַ) האָבן שוין אָנגעהויבן באַזוכן אויך אַנדערע
שטעט חוץ אַדעס (פּאַלטאָווע, קעשעניעוו, און אַנדערע). אין
אַדעס גופא האָבן זיך גאלדפאדנס קאַנקורענטן שוין אַוואַי
פֿאַרפֿעסטיקט. איצט דאַרף גאלדפאדן אַדער אָנהויבן אַ
פֿאַרביטערטן קאַמף מיט זיינע קאַנקורענטן, אַדער מאַכן מיט
זיי שותפות.

ווען מע קוקט זיך צו צו גאלדפאדנס טעטיקייט אין די
יאָרן 1882-1883, זעט מען, אַז גאלדפאדן שטעלט זיך ניט אָפּ
פֿעסט אויף איינעם פֿון די אַזיקע צוויי וועגן.

גאַנץ אַפֿט קומט עס צו פֿיינטלעכע צוזאַמענשטויסן מיט
זיינע קאַנקורענטן, עס טרעפֿט אָבער אויך, אַז גאלדפאדן
אַנערקענט די מאַכט פֿון זיינע קעגנער און גייט איין צו מאַכן
שותפות אויף אַ צייט. אַזאַ שותפֿעסדיקע טרופּע פֿון
גאלדפאדנס און לערנערס אַקטיאָרן האָט געשפּילט אין
אַדעס סוף 1882. אָבער שוין אין די ערשטע טעג פֿון יאָנואַר
חודש 1883 לייענען מיר אין אַן אַדעסער צייטונג
פֿאַלגנדיקעס:

"דער אַנטרעפּעניאַר פֿון דער ייִדישער טרופּע ה.
גאלדפאדן האָט זיך אין גאַנצן אָפּגעטיילט פֿון זיין קאַמפּאַניאַן
ה. לערנער און האָט איבערגעטראָגן זיינע פֿאַרשטעלונגען אין
דעם האַנטווערקער-קלוב, וווּ עס איז שבת, דעם ערשטן
יאָנואַר געגעבן געוואָרן די ערשטע פֿאַרשטעלונג מיטן אַנטייל

פֿון די הערן שיינגאלד און צוקערמאן. ווי עס באציט זיך די
ייִדישע געזעלשאַפֿט צום ה. גאַלדפֿאַדן, האָט מען געקענט
זען פֿון דעם, וואָס דער זאַל איז געווען איבערפֿול מיט עולם,
ניט געקוקט אויף דעם, וואָס די פיעסע "דוואַסיע די
פֿליאַטקעמאַכערין" איז ניט קיין נייע זאַך" (93).

אין אַזאַ פֿאַל ווען גאַלדפֿאַדן איז זיך פֿאַנאַנדערגעגאַנגען
מיט זיינע שותפים, האָט עס באַטייט דעם אָנהויב פֿון אַ
פֿאַרביטערטער העצע, וועלכע לערנער האָט מיט אַלע
מיטלען געפֿירט קעגן גאַלדפֿאַדענען.* ווי עס ווערט
דערציילט אין אייניקע ערטער, האָט צווישן די קאַמף-מיטלען
קעגן גאַלדפֿאַדנס טעאַטער באַזונדערס געגאַלטן די מסירה.
צו דעם אויסגעפרוּווטן מיטל פֿלעגן אַנקומען ניט נאָר
גאַלדפֿאַדנס קאַנקורענטן.

גאַלדפֿאַדנס טעאַטער האָט געהאַט נאָך פֿאַרביטערטע
שונאים, וואָס האָבן מיט פֿאַראַייניקטע כוחות געקעמפֿט קעגן
ים. דאָס זיינען געווען פֿריער פֿאַר אַלץ די פֿאַרשטייער פֿון
דער ייִדישער אַרטאָדאָקסיע צוזאַמען מיט דער ייִדישער
געלט-אַריסטאָקראַטיע. פֿון פֿאַרשיידענע קוועלן** הערן מיר,
אַז מסירות אויף דעם ייִדישן טעאַטער האָבן באַזונדערס
געשטאַמט פֿון "אונדזערע גרויסע באַנקירן, די פֿאַנען-טרעגער
פֿון דער אָפיציעלער השכלה און פֿון דער אידיי פֿון
אַסימיליאַציע." (95) אויב אין די פֿריערדיקע צייטן האָבן די
אידעאָלאָגן פֿון דער ייִדישער רעדאַקציע באַנוגנט זיך מיט אַ
העצע-קאַמפּאַניע אין דער רוסיש-ייִדישער פרעסע, איז דאָס
איצט שוין, קאַנטיק, געווען ווייניק פֿאַר זיי. זייער פֿאַרלאַנג איז
געווען צו אַרויסרופֿן אַ דירעקטן פֿאַרבאַט פֿון ייִדישן
טעאַטער. עס פֿאַרשטייט זיך, אַז פֿאַר דער צאַרישער רעגירונג
איז די העצע קעגן גאַלדפֿאַדענען געווען נאָר צום האַנט און זי
האָט נאָר געוואָרט אויף אַ געלעגנהייט, כדי צו מאַכן אַ סוף צו
דער עקזיסטענץ פֿון ייִדישן טעאַטער אין רוסלאַנד.

גאלדפאדנס טרופע האָט דערווייל מיט דערפֿאַלג
געשפּילט (דאָסמאַל שוין אַן שותפים) אין אָדעס. נאָך אין
פֿעווראַל חודש פֿון 1883 גייט גאלדפֿאַדן ווידער איבער

* צו דער כאַראַקטעריסטיק פֿון די מיטלען, צו וועלכע לערנער
פֿלעגט אַנקומען אין דער טעאַטער-רעקלאַמע, איז כדי
אַנצווייזן: אין 1883 האָט אַן אָדעסער צייטונג, געבנדיק אַ
מעלדונג וועגן דער טרופע פֿון לערנער, געשריבן, אַז די
טרופע ווערט געשטיצט פֿון אַ לאַנדאָנער מיסיאָנערישער
געזעלשאַפֿט און דער ציל פֿון די פֿאַרשטעלונגען, וואָס די
טרופע וועט געבן, וועט זיין: באַקאַנט מאַכן ייִדן מיטן וועזן פֿון
קריסטנטום (94).

** גרינבוים דערציילט אין יוד_ וועגן דעם, ווי "אונדזערע
בעלי-טובות" האָבן געפֿירט זייער קאַמפּאַניע קעגן
גאלדפֿאַדענען: "מע האָט פשוט געשריבן אַ מסירה צום
'מיניסטער'" -- שרייבט גרינבוים (96).

פֿון האַנטווערקער-קלוב אין מאַריען-טעאַטער. ער פֿירט
אויף מיט דערפֿאַלג נייע פיעסן ("דר. אַלמאַסאַדאַ", "בר
קוכבּה", "יהודה המכבי" 97), וועלכע זיינען נאָך אין אָדעס ניט
אויפֿגעפֿירט געוואָרן. * אַבער דאָס זיינען שוין געווען די
לעצטע חדשים פֿון זיין טעאַטער-עקזיסטענץ. ד עס פֿערצנטן
סענטיאַבר איז אַרויס דער באַפֿעל, וואָס האָט פֿאַרבאָטן
ייִדישע טעאַטער-פֿאַרשטעלונגען אין רוסלאַנד.

די אָדעסער צייטונגען, וואָס האָבן ניט מיטאַמאַל
פֿאַרעפֿנטלעכט די ידיעה וועגן טעאַטער-פֿאַרבאָט, האָבן
פלוצעם אין סענטיאַבר חודש גענומען מעלדן, אַז אין מאַריען-
טעאַטער וועלן פֿאַרקומען פֿאַרשטעלונגען פֿון אַן ענגליש-
אַמעריקאַנישער טרופע קאַמיקער, גימנאַסטן און אַקראַבאַטן.
און מיט זיי צוזאַמען וועלן אַרויסטרעטן אַרטיסטן פֿון דער
ייִדישער טרופע (98).

נאָכדעם זיינען די אַנאַנסן וועגן מאַריען-טעאַטער
אינגאַנצן פֿאַרשווונדן און ערשט דעם 25-טן סענטיאַבר האָט
זיך אין אַן אַדעסער צייטונג באַוויסן פֿאַלגנדיקע נאָטיץ:

"אין ריגע זיינען איבערגעריסן געוואָרן די פֿאַרשטעלונגען
פֿון אַ ייִדישער דראַמאַטישער טרופּע - אַזאַ ווי ביי אונדז - וואָס
האַט דאָרטן געשפּילט. די "ריגאַשע צייטונג", וואָס טיילט מיט
דידאַזיקע ידיעה - גיט צו דערביי, אַז לויט דער פֿאַראַרדענונג
פֿון דעם געהילף-מיניסטער פֿון אינערליכע ענינים, דעם
גענעראַל-לייטענאַנט אַרזשעווסקי, ווערט בכלל פֿאַרבאָטן צו
געבן טעאַטראַלע פֿאַרשטעלונגען אויף דער ייִדישער
שפּראַך. עס האָט זיך אַרויסבאַוויזן, אַז די אויפֿפֿירונג פֿון
אייניקע פּיעסן אויף דערדאַזיקער שפּראַך - הגם זיי זיינען
פֿריער דערלויבט געוואָרן - ווערט איצט גערעכנט פֿאַר
אומפּאַסיק" (99).

ווי עס זעט זיך פֿון אַדעסער צייטונגען איז גאַלדפֿאַדנס
טרופּע דעמאָלט אין אַדעס ניט געווען.

וואַרשיינלעך, האָט ער דעמאָלט גאַסטראָלירט אין ריגע
און דאָרט האָט ים געטראָפֿן דער טעאַטער-פֿאַרבאָט.

* וועגן דער אַנפֿירונג פֿון גאַלדפֿאַדנס _בר-קוכבה_ אין אַדעס
געפינען מיר אַן אַנווייזונג אין דער לידער-זאַמלונג
ייִסראָליק, וווּ גאַלדפֿאַדן גיט צו צו איין ליד אַזאַ
באַמערקונג: "דאָס ליד האָב איך פֿאַרפֿאַסט צו מיין פּיעסע
בר-קוכבה, צום ערשטן מאל אויפֿגעפֿירט אויף דער
אַדעסער בינע דעם 5 מיי 1883."